

LEDA

LEKSIKOGRAFER
I DANMARK

LEDA-Nyt nr. 73 – marts 2022

ISSN 1603-7006 Redigeret af Asgerd Gudiksen og Malene Nellemann Madsen

Meddelelser fra bestyrelsen	s. 2
Indkaldelse til medlemsmøde	s. 3
Indkaldelse til generalforsamlingen 31. marts	s. 4
Marie Bilde, Erik Henz Kjeldsen og Jørgen Nørby Jensen: Lex.dk - danskernes vidensportal	s. 5
Den Danske Ordbogs redaktion: Om behandlingen af ordet <i>frigid</i> i Den Danske Ordbog	s.10
Henrik Holmboe: Et par ord om det albanske alfabet	s. 13
Lotte Weilgaard, Hanne Erdman Thomsen og Sabine Kirchmeier: Mindeord ved professor emeritus Bodil Nistrup Madsens bortgang 21.1.2022	s. 17
Kend din leksikograf	s. 20
Kort nyt fra den leksikografiske verden	s. 23

Medlemsmøde

**Det Centrale Ordregister - det leksikografiske modstykke
til Det Centrale Personregister**

Peter Juul Henrichsen
Dansk Sprognævn

Torsdag d. 31. marts kl. 15

Se nærmere side 3

Meddelelser fra bestyrelsen

Kontingentindbetaling til LEDA i 2022

Fristen indbetaling af kontingent for 2022 er senest **18. marts 2022**, og kontingentet er stadig **150 kr.**

Betaling kan ske via netbank til LEDA's konto i AL-Bank:

Reg.nr.: 5301

Kontonr.: 0275666

Ved overførsel fra udlandet:

SWIFT-BIC: ALBADKKK

IBAN: DK1453010000275666

Husk kontingentbetaling for NFL betales direkte til NFL

Vi minder om at et eventuelt medlemskontingent til NFL fra 2020 betales direkte til NFL, og ikke længere gennem LEDA. Kontingentet betales direkte på NFL's hjemmeside:

https://nordisk-leksikografi.com/bli_medlem-2.html.

Imellem hvert nyhedsbrev lægges nyheder på vores hjemmeside: <http://leksikografer.dk>.

LEDA-Nyt udgives af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) og udkommer to gange om året.

LEDA-Nyt udsendes fast til LEDAs medlemmer, og ældre numre af tidsskriftet kan desuden downloades fra LEDAs hjemmeside (www.leksikografer.dk).

Bidrag til næste nyhedsbrev sendes til formanden inden 1. oktober 2022.

Dette nummer er redigeret af Asgerd Gudiksen og Malene Nellemann Madsen.

LEDA er en forening der fungerer som forum for praktisk og videnskabeligt ordbogsarbejde og ledes af en bestyrelse, som frem til næste generalforsamling består af:

Asgerd Gudiksen (Ømålsordbogen, NorS, Københavns Universitet), formand, gudik@hum.ku.dk

Ida Elisabeth Mørch (Dansk Sprognævn), kasserer, moerch@dsn.dk

Malene Nellemann Madsen (Ordbogen A/S), mum@ordbogen.com

Patrick Leroyer (Center for leksikografi, Aarhus Universitet), pl@cc.au.dk

Jonas Jensen (DSL), jj@dsl.dk

Susanne Lervad (Center for Tekstiltforskning, Saxo, Københavns Universitet), npf698@hum.ku.dk

Henrik Køhler Simonsen (MSC, Copenhagen Business School), hks.msc@cbs.dk

CVR: 37588997

Kontingent for medlemskab af Foreningen af Leksikografer i Danmark (LEDA) 150,- DKK

Kontingentet kan indbetales via netbank: reg.nr. 5301 konto 0275666.

Henvendelse vedrørende indmeldelse og adresseændring sker til foreningens kasserer. Øvrige henvendelser rettes til formanden.

Medlemsmøde

Peter Juul Henriksen
Dansk Sprognævn

Det Centrale Ordregister – det leksikografiske modstykke til Det Centrale Personregister

Dette foredrag præsenterer Det Centrale Ordregister (COR), som netop nu nærmer sig sin første udgivelse. Registeret forsyner ethvert dansk lemma med et unikt id (et såkaldt COR-indeks), efter det samme princip som CPR-numrene udpeger de danske borgere. Foredraget giver et indblik i COR-registerets formelle design og leksikografiske principper, registerets praktiske anvendelser og – ikke mindst – dets forventede virkninger i den danske sprogteknologiske industri. Frem for alt vil COR gøre det lettere at sammenlægge uafhængige korpora samt at søge information om de enkelte ordforekomster (fx udtale, betydning, PoS, emneklassifikation osv.) i danske ordbøger og databaser der er (gjort) COR-kompatible.

Torsdag den 31. marts kl. 15–17

Københavns Universitet Amager, Emil Holms kanal 4
bygning 23
Lokale 23.2.39

Alle er velkomne. Der vil blive serveret kaffe og te i pausen.

Der vil også blive mulighed for at deltage over Zoom. Link sendes til medlemmerne ca. en uge før.

Indkaldelse til generalforsamling 2022 i LEDA

Torsdag den 31. marts kl. 17.00.

Dagsorden ifølge vedtægterne:

1. Valg af dirigent og referent.
2. Formanden aflægger beretning.
3. Kassereren fremlægger det reviderede regnskab.
4. Fastsættelse af kontingent.
5. Valg af formand, to bestyrelsesmedlemmer og en suppleant. På valg er formanden Asgerd Gudiksen (indvalgt 2018), bestyrelsesmedlemmerne Patrick Leroyer (indvalgt 2016) og Jonas Jensen (indvalgt 2018) samt suppleant Susanne Lervad (indvalgt 2018).
6. Valg af revisor og revisorsuppleant. På valg er Christian Becker-Christensen og Anita Ågerup Jervelund.
7. Forslag.
8. Eventuelt.

Ad 4. Fastsættelse af kontingent. Bestyrelsen foreslår uændret kontingent.

Ad 5. Asgerd Gudiksen, Patrick Leroyer og Susanne Lervad er alle villige til genvalg. Jonas Jensen ønsker ikke genvalg. Bestyrelsen foreslår en af de yngre medarbejdere fra *Jysk Ordbog*. Andre kandidater er naturligvis velkomne til at melde sig til formanden, Asgerd Gudiksen, på gudik@hum.ku.dk eller ved selve generalforsamlingen.

Ad 6. Både Christian Becker-Christensen og Anita Ågerup Jervelund modtager genvalg

Spisning

Efter generalforsamling vil der være mulighed for at spise sammen med de andre LEDA-medlemmer på en nærliggende restaurant for egne regning. Tilmelding senest den 30/3 kl. 16 til Asgerd Gudiksen på gudik@hum.ku.dk.

Lex.dk – danskernes vidensportal

Marie Bilde, Erik Henz Kjeldsen, Jørgen Nørby Jensen

Hvor mange billearter findes der? Hvornår levede Margrete 1.? Hvad er symbiose? Hvem var Catul? Hvor lang er Den Kinesiske Mur? Og hvad betyder *per aspera ad astra*?

Vi har alle sammen spørgsmål om verden hver eneste dag, og i vore dage leder de fleste af os efter viden om stort og småt på nettet. Men hvad er fup, og hvad er fakta? Det kan være svært at afgøre, og derfor er det vigtigt med autoritative og lettilgængelige videnskilder på nettet.

Lex.dk er en digital platform med autoritativ viden hvis hovedindhold består af opslagsværkerne Den Store Danske og Trap Danmark. Den Store Danske beskriver i over 150.000 artikler geografi, historie, natur, kultur, videnskab og samfund med dansk udgangspunkt og global orientering. Artiklerne er skrevet på dansk af danske forskere og eksperter.

I denne artikel giver vi et lille indblik i arbejdet med Den Store Danske. Vi giver en beskrivelse af nogle af de udfordringer vi står overfor, og af hvordan vi arbejder med de enkelte artikler i leksikonet.

Lidt historie

Den Store Danske Encyklopædi blev udgivet i 20 bind i årene 1994-2001, og dertil kom to supplementsbind i hhv. 2002 og 2006 samt to indeksbind i 2003. Encyklopædien var skrevet af ca. 4.000 eksperter hvis artikler var redigeret af en række fag- og billedredaktører. I 2009 blev værket gjort gratis tilgængeligt på nettet under navnet *Den Store Danske*, og frem til 2017 blev artiklerne i værket opdateret og vedligeholdt af en redaktion på Gyldendal bistøt af frivillige eksperter. I 2019 overtog Foreningen lex.dk ansvaret for Den Store Danske, og i maj 2020 blev leksikonet relanceret på et nyt og mere brugervenligt site uden reklamer. Arbejdet med Den Store Danske er finansieret af en finanslovsbevilling.

De fagansvarlige

Alle artikler i Den Store Danske falder i en række kategorier og underkategorier, og med tiden skal der knyttes fagansvarlige til alle kategorier, ligesom der også kommer nye kategorier til. En fagansvarlig er en udvalgt anerkendt fagperson der har ansvaret for en eller flere kategorier i leksikonet. De fagansvarlige holder øje med artiklerne inden for deres områder og sørger for at de er relevante og opdaterede, ligesom de tilføjer nye artikler når det er tiltrængt. De fagansvarlige skriver artiklerne selv eller peger på relevante fagfæller der kan gøre det. Langt de fleste fagansvarlige er ansat som forskere på et universitet eller en anden forskningsinstitution. Ideelt set skal artikler om sprog således være skrevet af sprogforskere, artikler om jura af jurister, artikler om klimaforandringer af klimaforskere osv.

Den Store Danske har pr. 1. januar 2022 ca. 80 tilknyttede fagansvarlige. Hvis alle kategorier i leksikonet skal dækkes af fagansvarlige, skal vi formodentlig op på ca. 1000. Det regner vi med at komme i løbet af de næste 2-3 år.

Redaktørerne

De fagansvarlige er eksperter på deres fagområder, men ved ikke nødvendigvis noget om at lave leksikon. Derfor er det redaktionens opgave at instruere de fagansvarlige i leksikonarbejdet og redigere deres tekster. Redaktørerne hjælper de fagansvarlige i gang og

følger med i arbejdet, og de tilrettelægger mange af artiklerne i leksikonet i samarbejde med de fagansvarlige. Redaktørerne skriver også fx indledende definitioner af opslagsordene, flytter relevante informationer til faktabokse, omroterer afsnit, indsætter overskrifter, links, billeder mv. Redaktørerne beskæftiger sig kort sagt med alt hvad der har med formidling at gøre.

Brugerne

Lex.dk er frit tilgængelig for alle, og sitet har over en million brugere om måneden. Hvis man registrerer sig som bidrager, har man desuden mulighed for at kommentere de enkelte artikler, stille ændringsforslag, bidrage med billeder eller foreslå helt nye artikler. Alle forslag skal godkendes af fagansvarlige eller af redaktørerne. Den Store Danske har pr. 1. januar 2022 ca. 1700 registrerede bidrager. Visse brugere er meget flittige og indsender i perioder nærmest dagligt ændringsforslag af både sproglig og indholdsmæssig karakter.

Brugerne spiller en vigtig rolle i opdateringen af artiklerne i leksikonet, bl.a. fordi de typisk opdager andre ting end redaktørerne og de fagansvarlige. I artiklen om tegneserietegneren [Carl Barks](#) er der fx et billede af Barks' besøg i Danmark. Oprindeligt stod der at besøget fandt sted i 1996, men en årvågen bruger fra Dansk Donaldist-Forening kunne oplyse at besøget faktisk fandt sted i 1994, og dette fremgår nu af billedteksten.

Fra trykt leksikon til onlineleksikon

Den traditionelle leksikonstil er meget komprimeret. Indledningen til en traditionel leksikonartikel kan fx se således ud:

Olof Palme, *Sven Olof Joachim Palme*, 30.1.1927-28.2.1986, svensk politiker, statsminister 1969-76 og 1982-86.

I et trykt leksikon er der kun et vist antal linjer til rådighed, og man må derfor spare på pladsen, men denne begrænsning er der naturligvis ikke i den digitale verden. Efter en redigering kunne den ovennævnte indledning komme til at se sådan her ud:

Olof Palme var en svensk politiker. Han var Sveriges statsminister fra 1969 til 1976 og igen fra 1982 til 1986. Olof Palme blev myrdet den 28. februar 1986.

I Den Store Danske skriver vi alle sætninger helt ud, vi opløser forkortelser, og vi indsætter links, overskrifter og billeder. Dermed bliver artiklerne både mere overskuelige og mere læsevenlige. Fødselsdatoer, dødsdatoer, alternative navne, etymologier mv. placeres i faktabokse.

Her ses fx faktaboksen fra artiklen om [Thorvald Stauning](#):

THORVALD STAUNING

Thorvald August Marinus Stauning

FØDT 26. oktober 1873, København

DØD 3. maj 1942, København

Og her ses faktaboksen fra artiklen [symbiose](#):

ETYMOLOGI Ordet *symbiose* kommer af græsk *symbiosis*, af syn- 'med, sammen' og en afledning af *bios* 'liv'.

Første sætning i en artikel skal definere opslagsordet og kort fortælle læseren hvad artiklen handler om. Det er vores ambition at de første tre-fire linjer i en artikel skal kunne forstås af alle – eller i hvert fald alle i alderen fra ca. 15 år og opefter. Når man har læst indledningen til en artikel i Den Store Danske, skal man således have et nogenlunde klart billede af hvad artiklen drejer sig om. Eventuelt vanskeligt indhold må så komme senere i artiklen.

Kontroversielle ord

Mange af artiklerne i Den Store Danske har overlevet i uændret eller næsten uændret form siden den trykte udgave udkom i årene 1994-2001. Men det der var en upåfaldende måde at udtrykke sig på i midten af 1990'erne, er det ikke nødvendigvis i dag. Eksempelvis optrådte der overraskende mange *neger-slaver* i de oprindelige artikler i leksikonet. Ordet *neger* var tidligere en neutral betegnelse på linje med betegnelser som fx *araber*, *inder* og *japaner*, men er i de sidste 20-30 år i stigende grad blevet betragtet som et forældet eller direkte nedsættende ord. I Den Store Danske ønsker vi ikke at bruge stødende eller krænkende ord. Op til relanceringen af leksikonet i maj 2020 brugte vi derfor en del tid på at finde og ændre artikler med ord som *neger*, *neger-slaver*, *negerpige* osv., og i langt de fleste tilfælde kunne vi skrive *slave* i stedet for *neger-slave*. I forbindelse med arbejdet diskuterede vi i redaktionen om vi skulle gå skridtet videre og udskifte (*neger*)*slaver* med ordet *slavegjort*, der i de senere år er dukket op som betegnelse for en person der er 'tvunget til at arbejde og leve som slave' (jf. Den Danske Ordbog). Argumentet for denne sprogbrug er at ingen mennesker er slaver af egen fri vilje; det er noget andre har gjort dem til. Vores konklusion var dog at ordet *slavegjort* nok stadig vækker mere opsigt end ordet *slave*, men det kan selvfølgelig se anderledes ud om 5, 10 eller 20 år. Arbejdet med at holde artiklerne i Den Store Danske i et så neutralt sprog som muligt bliver således aldrig afsluttet.

Ord som vi normalt ville udskifte i løbende tekst (*neger*, *eskimo*, *mongol*, *muhamedaner* osv.), lader vi naturligvis stå i citater, værktitler og lignende. I tvivlstilfælde lader vi en fagansvarlig afgøre hvilken sprogbrug der er passende. Og når kontroversielle ord optræder som opslagsord, ændrer vi dem heller ikke; i stedet forklarer vi i artiklen hvad ordet betyder, og vi beskriver det som nedsættende, gammeldags eller lignende. Ordene findes jo stadig i sproget, og det er vigtigt at brugerne kan finde troværdig information om dem.

Ændring i verdenssyn

En ting er selve ordene. Dem kan man søge frem og slette eller udskifte med andre ord. Noget andet er det verdenssyn der udtrykkes i visse af artiklerne. I artiklen om [transvestisme](#) stod der fx oprindelig følgende: ”Der findes ingen behandling, der kan fjerne transvestisme, men tilstanden kan modificeres og eventuelle lidelser mindskes gennem psykoterapi”. Sådan ser man ikke på transvestisme i vore dage, og derfor er sætningen nu slettet. Men der gemmer sig med garanti andre tvivlsomme påstande rundtomkring i leksikonet, og de er ikke alle sammen lige nemme at finde. Mere komplekse udsagn og gråzonespørgsmål må overlades til de fagansvarlige. Også kategoriseringen af artikler kan afsløre et bestemt menneske- eller verdenssyn. Artiklen *bøsse (homoseksuel)* befinder sig fx i kategorien Sundhedsvidenskab, mens artiklen *lesbisk* er placeret i kategorien Etnologi.

Opdateringsbehov

Fra 2017 til 2020 blev artiklerne i Den Store Danske ikke opdateret, og mange af de over 150.000 artikler i leksikonet er der slet ikke rørt ved siden Den Store Danske kom på nettet første gang i 2009. Da Foreningen lex.dk i 2019 overtog Den Store Danske, var der altså nok at tage fat på! Eksempelvis var mange af de personer der er beskrevet i leksikonet, døde mens der var pause i redigeringen, fx [Master Fatman](#) i 2019, [Kim Larsen](#) i 2018 og [Fats Domino](#) i 2017. Sådanne oplysninger måtte selvfølgelig indføres inden relanceringen af leksikonet i maj 2020. Derudover valgte redaktionen at koncentrere sig om de 1000 mest læste artikler i Den Store Danske. Vi ville gerne have at de mest læste artikler i leksikonet også så pæne ud ved relanceringen.

Visse artikler i leksikonet har holdt sig godt. Artiklerne om [det moderne gennembrud](#), [fotosyntesen](#), [Margrete 1.](#), [Berlinmuren](#) og [Odin](#) krævede eksempelvis blot få ændringer og rettelser før de var blevet rigtig gode. Andre artikler er helt forældede og trænger til en kærlig hånd fra relevante fageksperter.

Forskellige artikler har forskelligt opdateringsbehov. Helt oplagt skal biografier over nulevende personer opdateres oftere end biografier over for længst afdøde personer eller artikler om fx oldkirkelige helgener, musikinstrumenter eller danske herregårde. Men også her kan der naturligvis dukke ny viden op, ligesom man ikke nødvendigvis vil beskrive emnerne på samme måde i dag som for 10, 20 eller 30 år siden. Derfor er det vigtigt at der knyttes fagansvarlige til alle kategorier i leksikonet.

Nye værker på lex.dk

Ud over Den Store Danske og Trap Danmark ligger der i dag ti andre værker på lex.dk:

- Dansk Biografisk leksikon
- Dansk litteraturs historie
- Naturen i Danmark
- Danmarkshistorien
- Danmarks oldtid
- Historien om børnelitteratur
- Nordisk mytologi
- Symbolleksikon
- Dansk Pattedyratlas
- Gyldendals Teaterleksikon

At samle flere værker af samme type på samme platform giver nogle fordele: For det første giver det brugerne mulighed for at søge i flere værker på én gang. Fx er artiklen om [flagermus](#) i Naturen i Danmark meget anderledes end artiklen om [flagermus](#) i symbolleksikonet. For det andet vil der ikke skulle betales for udvikling, vedligehold og drift af en server og website for hvert eneste værk. Ofte ville alternativet være at værket slet ikke var digitalt tilgængeligt.

Derfor planlægger vi da også at stille endnu flere værker til rådighed på lex.dk. Først i køen står Dansk Kvindebiografisk Leksikon som vil tilføje knap 2000 biografier om danske kvinder hvoraf de fleste ikke findes på lex.dk i forvejen. Artiklerne fra Dansk Kvindebiografisk Leksikon vil desuden få større synlighed fordi de kan nyde godt af lex.dk's høje google-ranking som primært skyldes den udbredte brug af lex.dk i grundskolen og på ungdomsuddannelserne. Vi håber der kommer flere i fremtiden.

Fremtiden for lex.dk

I december 2021 blev det offentliggjort at der var afsat penge på finansloven til en videreførelse af lex.dk. I alt er der afsat 13 millioner kroner til lex.dk i 2022 og derefter 10 millioner om året i 2023, 2024 og 2025. Det betyder at Danmark i lighed med de lande vi normalt sammenligner os med, fortsat vil have et nationalt digitalt opslagsværk. På redaktionen glæder vi os til at rekruttere flere fagansvarlige, til at ansætte flere redaktører – og til at fyre op under arbejdet med at få skrevet nye artikler og opdateret de eksisterende!

Litteratur

Den Store Danske (på lex.dk)

Den Danske Ordbog (på ordnet.dk/ddo)

Jørgen Schack: *neger* i Den Store Danske på lex.dk

Marianne Rathje: *Slavegjort* (klumme) i Politiken 11.9.2017.

Marie Bilde Rasmussen
udviklingsredaktør
Foreningen lex.dk
mbr@lex.dk

Erik Henz Kjeldsen
redaktions- og udviklingschef
Foreningen lex.dk
ehk@lex.dk

Jørgen Nørby Jensen
redaktør
Foreningen lex.dk
jnj@lex.dk

Om behandlingen af ordet *frigid* i Den Danske Ordbog

Den Danske Ordbogs redaktion

LEDA-Nyt nr. 72 bød på et debatindlæg fra Kjeld Kristensen (KK), der havde hæftet sig ved den reviderede udgave af opslagsordet *frigid* i netudgaven af Den Danske Ordbog (DDO). Når KK har ulejlignet sig med at forfatte et åbent brev til redaktionen, skyldes det en undren over måden hvorpå den pågældende ordbogsartikel nu er udformet, både hvad angår valget og vægtningen af sprogbrugsoplysninger (fagmarkering, valør mv.) og selve betydningsstrukturen.

Lad os indlede med at understrege at denne undren er god og frugtbar. Leksikografi er ikke en eksakt videnskab; alt fra betydningsinddeling over korpusbelæg til formuleringen af sprogbrugsoplysninger bør diskuteres og underkastes kritik. Der er ofte mere end én måde at gøre tingene på, og det afføder også i redaktionen diskussioner af netop den type KK lægger op til. Kun på dén måde kommer vi nærmere målet med DDO: at stille den bedst tænkelige ordbog til rådighed for brugerne – en ordbog der søger kompromiset og den gyldne middelvej uden hverken at hænge fast i fortiden eller foregribe verdens gang.

Da vi reviderede artiklen *frigid*, var det netop med dette udgangspunkt: På redaktionen kastede vi et kritisk blik på opslaget fra den trykte ordbogs tid og konstaterede at der manglede vigtig information som sprogbrugerne kunne have glæde af. Intentionen var at præsentere denne information på den mest hensigtsmæssige og letforståelige måde, en bestræbelse der i lyset af KK's undren beklageligvis må siges kun at være lykkedes delvist. I det følgende vil vi, med udgangspunkt i KK's konkrete kritikpunkter, fortælle om vores bevæggrunde for at foretage de enkelte revisioner.

KK beklager indledningsvis fraværet af oplysningen 'om kvinde', der optræder i den trykte udgave af DDO, og betegner det samtidig som 'paradoksalt' at flertallet af den reviderede artikels citater omhandler kvinder. Denne praksis er imidlertid ganske udbredt i den nuværende redigering af DDO. Vi har fx for nylig fjernet 'mand' i den ældre definition af *voldtægtsforbryder* 'person (mand) der har begået voldtægt'. Et andet eksempel: Slår man ordet *småfed* op, vil man se at 4 ud af de 5 citater handler om mænd. Det afspejler repræsentationen i korpus, hvor overvægten af mænd (undskyld udtrykket!) endda lader til at være endnu mere markant. Citatudvalget belyser altså det faktum at adjektivet *småfed* især knytter sig til personer af hankøn. Det kunne man tydeliggøre med tilføjelsen af 'især om mænd', men denne oplysning kan (som KK nævner) udledes af citatvalget. Den valgte løsning ved *frigid* er måske ikke ideel, men det er den hidtidige løsning heller ikke når vi i korpus ser eksempler på at ordet kan bruges om mænd. Et kompromis der måske kan stille alle tilfreds, er tilføjelsen af 'især om kvinde' i hovedbetydningen. Den præcisering tilføjer redaktionen gerne.

Dvæler vi et øjeblik ved hovedbetydningen af *frigid* i den reviderede udgave, har KK yderligere to indvendinger: dels fagmarkeringen 'medicin', dels sprogbrugsoplysningen 'forældet'. Her indrømmer vi gerne at budskabet er underformidlet, og at disse nye markeringer utilsigtet skygger for brugen af bet. 1 i almensproget i den periode af dansk som DDO dækker. Af samme grund er redaktionen i færd med i samarbejde med DDO's tilsyn at gentænke inventaret af sprogbrugsmarkører så de bliver så klare og gennemskuelige som muligt.

Intentionen i tilfældet *frigid* var følgende: Hovedbetydningen udspringer af lægevidenskabeligt fagsprog. Inden for dette domæne beskrev ordet i starten af DDO's periode kvinder med den diagnose der i dag betegnes 'seksuel dysfunktion'. Denne nye viden genfinder vi bl.a. under opslaget *frigiditet* i lex.dk. Vi genkender i øvrigt udviklingen fra betegnelser i psykiatrien: Tidligere talte man i fagkredse om idioter, åndssvage og evnesvage, udtryk der med tiden har spredt sig til almensproget, altid med negativ valør. Kombinationen af fagmarkør og sprogbrugskommentaren 'forældet' havde altså til hensigt at illustrere denne udvikling: Ordet stammer fra fagsproget, men bruges ikke længere dér. Dette kunne med inspiration fra norske NAOB ekspliciteres med sprogbrugsmarkøren 'forældet som fagterm', hvilket samtidig ville overflødiggøre fagmarkøren. Det er en af de konkrete løsninger som vi sammen med tilsynet overvejer at introducere i DDO. Den vil også være nyttig i ovennævnte tilfælde fra psykiatrien, samt ved ord som bl.a. *hareskår* og *skamlæbe*.

Når det gælder betydningsinddelingen, savner KK en almensproglig betydningsvariant; en underbetydning der går på det som han kalder "en overvejende nedvurderende sprogbrug om en beklagelig, ikkeønskværdig tilstand" – uden at der dermed er tale om et egentligt skældsord. KK nævner selv at korpusbelæggene er relativt få, men de er dog mange nok til at vi gerne overvejer at ændre den sproglige skiltning fra 'skældsord' til 'nedsættende', evt. med en definition a la: 'følelseskold og afvisende (om person, især kvinde)'. Der er en nuanceforskel, og nuancer er vigtige i vores fag. KK betegner selv *frigid* som tilhørende en gruppe af 'negativt ladede personkarakteriserende adjektiver', og dette aspekt var fraværende i den trykte ordbogs definition. Det samme gjaldt den overførte betydning og oplysningen om at ordet ikke længere er i brug som fagterm. Den trykte udgave var dermed næppe det eksempel på 'sproget som det er' som KK efterspørger.

Ovenikøbet indeholdt den kun et enkelt teksteksempel med ordlyden: "mange kvinder kan blive frigide og ufrugtbare af for megen motion eller en alt for intensiv slankekur". Citatet stammer fra en artikel i B.T. med titlen *Buttede piger bedst i sengen* (1991), og dets videnskabelige sandhedsværdi er tvivlsom. Udsagnet modsiges i avisartiklen af både en læge og en sexolog, og der refereres desuden til en anden undersøgelse med konklusionen "megen gymnastik og jogging kan føre til et bedre sexliv". Eksemplet illustrerer det risikable i at stole blindt på korpus, for dels består det altovervejende af journalistiske tekster, dels er nogle af disse fejlbehæftede, og mange har en del år på bagen. Som ordbogsredaktører må vi derfor holde indholdet i korpus op imod verden udenfor og tage højde for bl.a. forskningsbaserede fakta, juridiske kendsgerninger og teknologiske fremskridt hvis vores beskrivelse af 'sproget som det er' ikke skal kollideres med virkelighedens verden. Redaktionen vil derfor overveje at erstatte det pågældende citat med et andet ved en kommende revision af opslagsordet *frigid*.

Som nævnt i indledningen er der god grund til at forholde sig kritisk til redaktionens arbejde med DDO. Det er netop derfor vi ser ældre ordbogsartikler efter i sømmene, tager spørgsmålet om sprogbrugsmarkører op med ordbogens faglige tilsyn og fører en åben dialog med ordbogens brugere. Det gælder både via mail og Twitter, gennem medierne og ved de mange arrangementer som redaktionens medlemmer tager del i, uanset om forummet er LEDA, Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA), Senioruniversitetet i Værløse eller Copenhagen Pride. Vi fortsætter jagten på 'sproget som det er' – og KK er, i lighed med ordbogens øvrige brugere, mere end velkommen til at deltage!

Den Danske Ordbogs redaktion

Jørg Asmussen

Laurids Kristian Fahl

Jonas Jensen

Henrik Lorentzen

Agnes Aggergaard Juhl Mikkelsen

Sanni Nimb

Karen Skovgaard-Petersen

Lars Trap-Jensen

Thomas Troelsgård

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

ddo@dsl.dk

Et par ord om det albanske alfabet

Henrik Holmboe

I 1908 blev der afholdt et møde i byen Manastir/Bitola (af slavisk *obitěl'*, der også betyder kloster) i det sydvestlige Nordmakedonien. Formålet med mødet var at skabe enighed om ét bestemt alfabet for det albanske sprog uanset dialekter, og det lykkedes. Allerede ca. 20 år tidligere havde en kreds af albanske sprogforskere og forfattere prøvet at opnå en sådan enighed, i erkendelse af at sprogsituationen i Albanien var ganske ustabil af et par væsentlige grunde.

Det albanske sprog optræder i to hoveddialekter med hver deres variationer: gegisk og toskisk. Grænsen mellem disse er – summarisk udtrykt – floden Shkumbi, og gegisk bruges nord for denne linje og i Kosova, toskisk syd for linjen. Kosova er den albanske betegnelse for området; den serbiske betegnelse er Kosovo, som er et adjektiv afledt af kos, der betyder solsolt; således er Kosovo en kortform for Kosovo Polje, Solsortesletten, stedet for det berømte slag i 1389 mellem serbere, bosniere, albanere, bulgarere og rumænere på den ene side og osmannerne på den anden side. De nordlige egne har i historiens løb haft handelsmæssig og kulturel forbindelse til Italien, de sydlige egne har tilsvarende haft forbindelse til Grækenland; men hele landet har i mere end 600 år indtil 1912 været en del af det osmanniske imperium. Alt dette betød, at Albanien ikke var et sammenhængende hele – heller ikke i egen forståelse.

I 1820'erne opstod der en bevægelse omfattende bl.a. forfattere og andre intellektuelle, den såkaldte Rilindja (hvilket betyder genfødsel, renæssance), for at råde bod herpå. Der blev et vist samarbejde mellem de forskellige dele af Albanien, men en egentlig samlet selvstændighed lykkedes det ikke albanerne at få, heller ikke ved fredskonferencen efter Balkankrigen i 1877-78, ej heller en samlet sprogpolitik og skoleordning. Situationen for sproget var altså stadig, at de forskellige dialekter blev skrevet med tillem্পninger af latinsk, græsk, kyrillisk og osmannisk-arabisk alfabet, alt efter hvor i landet man befandt sig (se fx https://www.obib.de/Schriften/AlteSchriften/Albanien/Veso_Bei.html). Hertil kom fra 1879 et specielt nationalt albansk alfabet på 36 tegn, som digteren Sami Beg Frasheri havde konstrueret. Ideelt set et udmærket alfabet opbygget efter princippet om ét tegn per lyd i sproget og uden de forvirrende tillem্পninger af latinske, græske og kyrilliske alfabeter, som man fandt i de andre forsøg på et fælles alfabet. Men det betød, at kun meget få trykkerier kunne eller ville påtage sig at trykke albanske bøger. Forbilledet for Frasheri har været den serbiske folklorist og sprogforsker Vuk Karadžić (1788-1864), som havde arbejdet med standardisering af det serbiske sprog og alfabet, som han opbyggede efter et fonemisk princip, sammenfattet i hans motto ”skriv, som du taler, og læs, som det er skrevet”. Hans

leksikografiske hovedværk er Srpski Rječnik (Lexicon Serbico-Germanico-Latinum). Første udgave er fra 1818; derefter er ordbogen blevet redigeret, genudgivet og udvidet og foreligger i dag i en udgave fra 2010.

Det alfabet, man enedes om i 1908, og som siden hen med ganske få ændringer har været Albaniens nationalalfabet, har som sit udgangspunkt det latinske alfabet. Som et kompromis mellem Vuks princip om ét tegn per lyd og det for sprogbrugerne praktiske og håndterbare suppleredes det latinske alfabet med to diakritiske bogstaver, dvs. ”almindelige” bogstaver forsynet med typisk et accenttegn eller en cedille, og 9 dobbeltbogstaver, såkaldte digrafer.

De to diakritiske bogstaver er: *ç* og *ë*.

De 9 digrafer er: *dh, gj, ll, nj, rr, sh, th, xh* og *zh*.

I det foregående har jeg brugt betegnelserne alfabet og bogstaver og diakritiske bogstaver og digrafer, idet jeg har forudsat en gængs dagligdags betydning af ordene og ikke specielt systematiserede definitioner. For at belyse de vanskeligheder, der bl.a. var forbundet med at etablere det albanske alfabet, vil jeg nu gå lidt nærmere ind på en sådan systematik og også se på, hvad et alfabet skal kunne. For at undgå sammenblanding med den dagligdags betydning af ordet bogstav bruger jeg oftest ordet figur.

Et alfabet er en afgrænset mængde af figurer.

Mængden er lineært ordnet.

Det betyder, at med undtagelse af to elementer i mængden findes der til ethvert element et forudgående og et efterfølgende element.

De enkelte figurer optræder netop én gang i mængden/samlingen af figurer.

To (eller flere) figurer kan pr. definition udgøre kun én figur.

Dette gælder de såkaldte digrafer (og trigrafer). F.eks. skal *gj* og *rr* og *xh* på albansk opfattes som kun én figur og altså ikke som et *g* efterfulgt af et *j* eller et *r* efterfulgt af endnu et *r*. Sådanne digrafer er såkaldte ordningsdigrafer. Dette har betydning for den alfabetiske ordning af ordforrådet. Dansk benytter sig ikke af digrafer; *ch* som i *chokolade* udtales ganske vist som [ʃ], altså kun ét lydsegment, men i den alfabetiske ordning er det et *c* efterfulgt af et *h*; *ch* er altså ikke en ordningsdigraf. (I egennavne træffer man dog stadig digrafen *aa* (= *â*), som her er en ordningsdigraf).

De fleste figurer repræsenterer med en vis tilnærmelse en bestemt lydværdi.

Det betyder, at hvis man står over for et alfabet, der noterer både konsonanter og vokaler, så vil man med en grov tilnærmelse kunne læse en sådan skrevet tekst op, f.eks. et gadeskilt; dvs. man behøver ikke at kunne estisk eller tyrkisk for at kunne læse en sådan tekst op – muligvis til moro for de i disse sprog kyndige, men det lader sig gøre.

Figurernes kompleksitet er nogenlunde den samme.

Figurerne er sammensat af ret få streger og buer; man vil ikke se, at der i en variation af det latinske eller kyrilliske alfabet pludselig optræder en figur af en kompleksitet som f.eks. et kinesisk tegn. Der kan i en tekst optræde symboler (ordtegn) som f.eks. %, & eller £ samt de almindelige taltegn samt brøker, men de er ikke en del af den mængde af figurer, som udgør alfabetet. De har således heller ingen ordnet plads i alfabetet.

Figurernes ved definition fastlagte orden anvendes til systematisk lagring og genfindning af ord.

De fleste ordbøger gør i deres indledning summarisk rede for denne orden; men ofte leder man forgæves efter redegørelse for systematisering af de såkaldte underbogstaver, og hertil hører undertiden de diakritiske bogstaver. De albanske diakritiske bogstaver *ç* og *ë* er selvstændige figurer og har følgelig deres egen plads i alfabetet. På fransk er *ç* og vokaler med accenttegn – altså diakritiske bogstaver – i ordningsmæssig henseende underbogstaver. Det betyder, at de kun i en situation, hvor alt andet er lige, får indflydelse på ordningen af ord, og i så fald sorteres det modificerede ord efter det umodificerede. På dansk har vi *ü* og *ä* og *ö* og undertiden vokaltegn med accent. *ü* er et underbogstav til *y*, *ä* til *a* og *ö* til *o* (som i *lybsk/lübsk* og *Gøteborg/Göteborg*). Generelt gælder det, at store bogstaver er underbogstaver til de tilsvarende små, dog således at ordet med stort bogstav ordnes før ordet med lille bogstav, således *Møller* førend *møller*. *aa* alfabetiseres som underbogstav til *å*, når det udtales som én vokal. På dansk har *w* skiftet status; først i Retskrivningsordbogen fra 1986 blev *w* et selvstændigt bogstav; indtil da var *w* officielt et underbogstav til *v*.

Vi kan konstatere, at det albanske alfabet fra 1908 opfylder betingelserne for at være et forholdsvis simpelt og velfungerende alfabet. Det skal også nævnes, at man på mødet i 1908 tilstræbte et princip om at have én lyd per figur/bogstav. Dette princip blev i det ovenfor nævnte kompromis fraveget; men vedtagelserne fra 1908 er i det væsentlige overholdt og fungerer stadig.

I sit værk *Sprogvidenskaben* anfører Sandfeld (1923: 279ff) i et tillæg de første linjer af lignelsen om den fortabte søn (Luk. 11-32) på en lang række europæiske sprog, herunder albansk. Da Sandfeld ikke anfører andet, er teksten antagelig gengivet i den dengang gængse retskrivning.

Albanesisk: Nje njeri kište dū bij, eðé mē i-vogël'i nga atá i þa
t et: ate, ep-me pjesen e gjëse k'e me bie per te marë. eðé aū u
ndáu atüre gjëne. eðé pas pak ditš mē i-vogël'i bir mbel'odi gjipe
se tš pat, eðé iku nde ðé te-huaj mbe nje vent te-l'arge, eðé atjë
šperndáu gjën e ti tuke škúare jete si pl'ank-prišes.

I bibeludgaven fra 2011 (Shkrimi Shenjt) er der foretaget enkelte ændringer i alfabetet: *ε* erstattes af *ë*, *š* af digrafen *sh*, *ü* af *y*, *þ* af digrafen *th* og *ð* af digrafen *dh*.

»Një njeri kishte dy djem.¹² Djali i vogël
i tha r'et: 'Babë, ma jep pjesën e pasurisë që
më takon!' Ai ua ndau pasurinë.¹³ Mbas
pak ditësh, djali i vogël mbledhi çka pati
dhe shkoi në dhe të largët e atje e shkapër-
derdhi pasurinë e vet duke jetuar i dhënë
pas vesesh.

Én ting er at konstatere, om og i hvilken grad et alfabet og en ortografi følger bestemte principper, f.eks. Vuks ovennævnte principper. En anden ting er, om sprogbrugerne i almindelighed finder det opnåede resultat hensigtsmæssigt og velfungerende. Erfaring viser, at en ortografi, der er bundet til historiske og etymologiske hensyn, er vanskelig for brugerne, både modersmålsbrugerne og dem, der vil lære sig sproget. En ortografi inspireret af Vuks princip er erfaringsmæssigt brugervenlig. Et eksempel herpå er grønlandsk; efter indførelsen i 1973 af loven om fonematisk/lydret retskrivning af grønlandsk som afløsning for den historisk prægede daværende retskrivning og efter iværksættelsen af loven i det

grønlandske skolesystem viste det sig hurtigt, at grønlandske skoleelever nu kunne skrive diktat med meget færre fejl end tidligere.

Det albanske alfabet blev etableret i en situation, hvor landet ikke havde sin selvstændighed, hvor analfabetismen var udbredt, hvor der ikke var nogen almindelig skolegang, endsige seminarier til uddannelse af de folk, der skulle være lærere i de kommende folkeskoler, ej heller de nødvendige bøger til elever og lærere. Alt dette blev tilvejebragt og ordnet i løbet af 1900-tallet i årene efter 1908 og Albanien selvstændighed i 1912. Således var en ortografikongres i 1972 et vigtigt skridt, bl.a. til tilvejebringelsen og udgivelsen af en retskrivningsordbog. I dag virker Albanien som et land med et fungerende skolesystem på de forskellige niveauer og uden nævneværdige problemer med analfabetisme. Men alt dette ligger det uden for min rækkevidde at gøre nærmere rede for.

Til sammenligning kan kort nævnes nogle milepæle i det danske uddannelsessystem:

- 1791 Det første seminarium, Blaagaards Seminarium, fra 1808 Jonstrup Seminarium.
- 1814 Folkeskoleloven med skolegang fra 7-årsalderen.
- 1855 Loven om undervisningspligt.
- 1857 Indførelse af 3-årig læreruddannelse.

– og som vigtige støttematerialer: Christian Molbech: *Dansk Ordbog* fra 1833 og Svend Grundtvig: *Dansk Haandordbog* fra 1872, den første officielt godkendte retskrivningsordbog, der er fulgt op af mange senere udgivelser – fra 1955 ved Dansk Sprognævn (jf. <https://rohist.dsn.dk/>).

Med ovenstående betragtninger håber jeg at have bidraget til at belyse vigtigheden af stabile forhold i ortografi og sprogpolitik i øvrigt samt institutioner, der varetager et sprogs røgt og pleje. Dette gælder ikke mindst de små sprog, hvortil både dansk og albansk hører.

Litteratur:

Blatt, Franz 1945: *Alfabetets historia*. Stockholm: Bonniers.

Buchholz, Oda og Wilfried Fiedler 1987: *Albanische Grammatik*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie Leipzig.

Pedersen, Holger 1924: *Sprogvidenskaben i det nittende Aarhundrede*. København: Gyldendal 1924.

Sandfeld, Kr. 1923: *Sprogvidenskaben*. 2. udg. København: Gyldendal.

Henrik Holmboe

Lektor emeritus

Henrik@Holmboe.biz

Mindeord ved professor emeritus Bodil Nistrup Madsens bortgang 21.1.2022

Lotte Weilgaard, Hanne Erdman Thomsen & Sabine Kirchmeier

Bodil Nistrup Madsen var i mere end 45 år en fremtrædende forsker inden for begrebs- og terminologiarbejde, især videnstrukturering og -repræsentation i form af ontologier til term- og databaser, ikke bare i Danmark, men også internationalt.

I dansk kontekst er Bodils navn tæt forbundet med DANTERMcentret, som hun var leder af gennem hele centrets eksistens. Centret blev grundlagt i 1998 af *Terminologigruppen i Danmark* og byggede i vidt omfang videre på den forskning der dengang foregik i Terminologiafdelingen og på Institut for Datalingvistik på Handelshøjskolen i København. De første år af centrets levetid var dets virke centreret om det store forskningsprojekt "Dantermcenterkontrakten" i et samarbejde mellem CBS, SDU og seks store danske virksomheder. Bodil gav derfor slip på rollen som mangeårig institutleder for Institut for Datalingvistik i 1999 for helt at kunne hellige sig arbejdet med DANTERMcentret og gjorde en kæmpe indsats for at få centret i gang.

Centret spillede en stor rolle i udbredelsen af viden om vigtigheden af at sikre kvalitet i virksomheder og organisationers kommunikation gennem systematisk anvendelse af terminologi og sprogteknologi, og gennem årene lagde Bodil mange kræfter i arbejdet med at få centret gjort til et nationalt center for fagsproglig terminologi.

Et af DANTERMcentrets vigtigste resultater er udviklingen af terminologi-håndteringssystemet *i-Term* og det tilhørende begrebsmodelleringsystem *i-Model*. I 2016 valgte CBS og DANTERMcentret at omstrukturere aktiviteterne, således at udvikling og drift af systemerne blev videreført af virksomheden DANTERM Technologies.

Bodil deltog aktivt i standardiseringsarbejde, både nationalt og internationalt. I midten af 1980'erne blev hun af Dansk Standard udpeget som ekspert til at deltage i den internationale standardiseringsorganisation ISO's tekniske komite for *Terminologi og Andre Sprogressourcer*. I 25 år var hun et særdeles aktivt medlem og leder af den underkomite der arbejdede med systemer til håndtering af terminologi, viden og indhold (terminology, knowledge and content). Her bidrog hun i rigt omfang til udviklingen af internationale

standarder på området. På europæisk plan har Bodil bl.a. bidraget til arbejdet i CEN, European Committee for Standardization.

Bodils forskning var tidligt centreret om termbaser og datakategorier i leksikalske datasamlinger mere generelt. Her er det især værd at lægge mærke til STANLEX-taksonomien for leksikalske datakategorier som Bodil udviklede i samarbejde med en gruppe af danske forskere og forlagsredaktører fra ordbogsbranchen. Denne danske standard fra 1998 skiller sig ud fra de dengang fremherskende tilgange ved at være en taksonomi og dermed ikke er struktureret som hverken en leksikografisk eller en terminologisk datasamling, men omfatter datakategorier der er relevante for begge typer af samlinger.

I det mangeårige projekt CAOS (Computer Aided Ontology Structuring) udviklede Bodil omkring årtusindskiftet sammen med nære kolleger på CBS terminologiske ontologier, som er en formaliseret metode til terminologiarbejde. Metoden har siden vist sig meget anvendelig i forbindelse med praktisk terminologiarbejde, ikke kun for terminologer, men også mhp. implementering i it-systemer.

Det sidste større projekt i DANTERMcentret under Bodils ledelse var DanTermBank-projektet finansieret af Velux-fonden. I erkendelse af at etablering af en national termbank vil kræve enorme menneskelige ressourcer til terminologiarbejde, var projektets formål at skabe grundlaget for en høj grad af automatisering af terminologiarbejdet ved brug af sprogteknologiske værktøjer kombineret med resultaterne af CAOS-projektet. Målet om et nationalt termcenter slap Bodil ikke af øje, og hun arbejdede videre for det i Sprogteknologiudvalget som blev nedsat af Kulturministeriet i 2017 under Dansk Sprognævn.

Ved siden af forskningsindsatsen har Bodil været en meget aktiv og særdeles vellidt underviser på alle niveauer, fra bachelor til ph.d., og hun har deltaget aktivt i udviklingen af kurser og uddannelser, både CBS' universitetsuddannelser og kurser for en bredere kreds. Hun har også organiseret og været vært for talrige konferencer og andre arrangementer, både nationalt og internationalt, herunder NORDTERM-konferencer, internationale møder i ISO-komiteen og konferencenserien TKE – Terminology and Knowledge Engineering.

Bodils utrættelige arbejde for dansk terminologi medførte at DANTERMcentret i 2009 fik en plads i Dansk Sprognævns repræsentantskab, hvor hun har været repræsentant for DANTERMcentret fra 2009 til 2016.

I 2018 blev hun medlem af Sprogteknologiudvalget, som blev nedsat af kulturministeren under Dansk Sprognævn. Her har hun været med til at formulere den fremtidige strategi for dansk sprogteknologi som nu gennemføres i Digitaliseringsstyrelsens regi.

Bodil Nistrup Madsen blev tildelt to anerkendte priser for sit arbejde med terminologi. I 2002 modtog hun Hedorfs Fonds pris for erhvervsproglig forskning, og i 2006 blev hun tildelt den internationale Eugen Wüster Special Prize for sin utrættelige indsats for at fremme og udbrede terminologifaget.

Siden 2010 har senfølger efter svær sygdom forhindret Bodil i at rejse, og hun har derfor været afskåret fra at deltage fysisk i internationale konferencer og møder. Det har ikke afholdt Bodil fra at forske og publicere, og paradoksalt nok gav coronakrisen hende nye muligheder for igen at deltage i arrangementer på lige fod med øvrige deltagere både

nationalt og internationalt – muligheder som hun greb med kyshånd.

Bodil har været aktiv lige til det sidste. Hendes sidste publikationer er udkommet i december 2021 og januar 2022, flere var i støbeskeen, og hun var midt i en konsulentopgave for et ingeniørfirma da sygdommen ramte hende igen, denne gang nådesløst og uigenkaldeligt.

Bodils utrættelige indsats for at højne, videreudvikle og udbrede terminologiarbejdet i Danmark, i Norden og internationalt er uvurderlig. De mange reaktioner fra nær og fjern på Bodils bortgang har været overvældende – hun vil blive savnet.

Lotte Weilgaard
Lektor
Institut for Design og Kommunikation, SDU
lotte@sdu.dk

Hanne Erdmann Thomsen
Informationsarkitekt
Skatteforvaltningen
hanneerdman@gmail.com

Sabine Kirchmeier
Formand
EFNIL – European Federation of National Institutions for Language (a.s.b.l.)
sabine@kirchmeier.dk

Kend din leksikograf! –

Leksikografen i LEDA-Nyt 73 er Malene Nellemann Madsen fra Ordbogen A/S, der siden 2019 har været medlem af LEDA's bestyrelse (tidligere under navnet Ullerlund Madsen).

Hvornår og hvordan kom du til at arbejde med faget?

Mens jeg tog min kandidatuddannelse i dansk på SDU, fik jeg studiejob hos Ordbogen A/S hvor jeg skulle udarbejde og korrekturlæse danskopgaver til deres online undervisningsplatforme Educas og Grammatip. I et par år så jeg misundeligt til mens mine kolleger oprettede artikler i vores tosproglige ordbøger og diskuterede hvordan de skrev de perfekte eksempelsætninger, men endelig var jeg heldig selv at få lov at prøve det af. Da jeg blev fastansat som færdiguddannet, blev mit første projekt nemlig en systematisk gennemgang og opdatering af en række artikler i Politikens Nudansk Ordbog. Jeg blev hurtigt vild med ordbogsarbejdet og hele arbejdsprocessen omkring det, og siden har jeg været med til at arbejde med flere af Politikens danskordbøger som vi udgiver på ordbogen.com og står for opdatering og drift af.

Hvad kan du lide ved leksikografi?

Formidlingsdelen. Jeg arbejder med en bred vifte af danskordbøger, som vi har overtaget, og som hver især på forhånd havde en klar redaktionel linje med en bestemt målgruppe for øje. Jeg synes det er spændende at gøre sig overvejelser om hvordan det samme materiale kan formidles og præsenteres på forskellige måder så vi matcher de forskellige brugeres informationsbehov og giver dem det de har brug for, hverken mere eller mindre, så vi ikke gør det unødigt kompliceret for dem.

Hvad bryder du dig ikke om ved feltet?

Jeg er ikke nok inde i feltet til at kunne udtale mig om det sådan på et overordnet plan, men det jeg oftest ærgrer mig over når jeg laver leksikografisk arbejde, er at jeg ikke har tid til alt det jeg gerne vil. Når man får en god idé, griber det ofte om sig og kræver gennemgang af utallige artikler i flere ordbøger, og det kan blive så tidskrævende at en idé ryger på 'senere'-listen selvom jeg har lyst til at følge den til dørs med det samme. Jeg er nok ikke alene om sommetider at have følelsen af at ressourceknaphed står i vejen for de store ambitioner.

Har du nogen leksikografiske kæpheste?

De ordbøger jeg arbejder med, er ikke født som digitale ordbøger, og jeg synes vi har en vigtig opgave i løbende at tilpasse dem til onlineformatet så vi udnytter det på bedste vis samtidig med at vi bevarer og respekterer ordbøgernes oprindelige redaktionelle principper. Det digitale format giver os muligheder som vi bør benytte i den løbende opdatering af ordbøgerne, fx skal vi ikke bekymre os om pladsmangel og kan derfor tilføje informationer hvis vi vurderer at de kan være til gavn for især de rutinerede ordbogsbrugere. Et eksempel herpå er at flere lærere henvendte sig til os på vegne af deres elever og efterspurgte danske ordklassebetegnelser i ordbøgerne, hvorfor vi valgte at tilføje dem som supplement til de latinske i Politikens Retskrivnings- og Betydningsordbog som vi med succes har introduceret til skolerne som en slags lightudgave af Nudansk Ordbog for elever som ikke

kan overskue sidstnævntes kompleksitet. Vores kontakt med brugerne, inklusive eleverne selv, har også givet os en fornemmelse af at mange skoleelever giver op hvis de er nødt til at slå et nyt ord op for at forstå det ord de slog op i første omgang. Her tilbyder det digitale format løsninger som tooltips og direkte links til andre artikler som ikke nødvendigvis har været tænkt ind i den oprindelige digitalisering, og dem kan vi jo lige så godt udnytte.

Hvad er du mest stolt af at have lavet?

Jeg kan ikke nævne en enkelt specifik ting, men generelt vil jeg sige at det er en stor glæde at kunne tage imod brugernes forslag og implementere dem. Det gør mig altid glad at høre fra en elev eller lærer at vi har ændret på noget som har gjort det lettere at bruge vores ordbøger, og at vi har hjulpet skoleelever til at forstå et eller andet ved sproget.

Hvad er din største bommert?

Jeg har endnu ikke lavet en stor bommert, men jeg laver jævnligt små. De lagrer sig bare ikke rigtig i hukommelsen, for når man et vist antal gange er kommet til at trykke 'udgiv' til en artikel for tidligt, opdager man at det i en onlineordbog som regel er muligt at nå at rette en fejl før den bliver opdaget. Så jeg har efterhånden vænnet mig til at bevare roen og ikke gå i panik, som jeg forestiller mig at man ville gøre hvis ens fejl blev trykt på papir i mange eksemplarer.

Fortæl en god leksikografisk anekdote

Den sjoveste opgave jeg kan komme i tanke om, var et eksperiment vi på et tidspunkt lavede i Politikens Rimordbog hvor vi skulle flytte en række dobbeltrim fra nogle bokse til de tilsvarende ordbogsartikler. For at indeksere ordene korrekt skulle de skrives baglæns, og sådan opdagede vi for eksempel at *andemad* læst bagfra er *damedna*, som ligner *Dame Edna*, og morede os med barnlig fryd over 'ord' som *dafelus*, *muksedølf*, *patmurk* og det nærmest svensklingende *låksrøms*. Jeg er dog ikke sikker på om det er så sjovt for andre som det var for de involverede.

Beskriv en typisk leksikografisk arbejdsdag/arbejdsproces for dig

Det er desværre langt fra alle mine arbejdsdage der involverer leksikografisk arbejde, for det meste af min arbejdstid går stadig med at udvikle undervisningsmaterialer, men på dage hvor der er ordbogsarbejde på programmet, arbejder jeg som regel med at tilføje nye ord ud fra en liste over brugerforslag som vi har vurderet relevante for den pågældende ordbog, og så tager jeg listen oppefra og ned. Andre gange arbejder jeg med systematiske forbedringer i ordbøgerne, og her er der oftest tale om emner fra tidligere omtalte 'senere'-liste over mere tidskrævende opgaver. De kræver tit et samarbejde med vores it-afdeling som bl.a. hjælper med at udtrække lister over relevante artikler som vi så skal gennemgå. Det er ikke altid uden bump på vejen når ikke-sprogkyndige it-folk og ikke-it-kyndige sprogfolk skal forsøge at tale samme sprog, hvilket i sig selv bidrager til at trække arbejdet i langdrag.

Hvilket opslagsværk kan du ikke undvære?

Der er mange! Først og fremmest må jeg sige Google, men jeg ville også meget nødig undvære Retskrivningsordbogen Plus, Den Danske Ordbog og KorpusDK.

Har du en leksikografisk våd drøm?

Jeg udlever den allerede, omend ikke altid i det omfang jeg kunne drømme om: Jeg får lov til at opdatere Politikens danskordbøger som jeg har haft flere af stående i fysisk form i min bogreol under hele min skolegang, og jeg føler nærmest jeg har superheltestatus når det går op for nogen i min familie eller omgangskreds at *jeg* faktisk kan tilføje ord i ordbøgerne. Det er med stor stolthed og en vis ærefrygt at jeg får lov til at arbejde videre med de ordbøger som jeg altid selv har konsulteret som facitliste.

Malene Nellemann Madsen
Sprogmedarbejder
Ordbogen A/S
mum@ordbogen.com

Kort nyt fra den leksikografiske verden

På denne plads bringer LEDA-Nyt korte nyheder fra den leksikografiske verden. Alle redaktioner og enkeltpersoner opfordres til at sende korte, telegramagtige nyheder ind til LEDA-Nyt. Omfanget er normalt ca. 200 ord. Nyhederne sendes til Asgerd Gudiksen, gudik@hum.ku.dk. Deadline for LEDA-Nyt 74 er 1. oktober 2022.

Den 16. Konference om Leksikografi i Norden

Arrangørerne af næste nordiske konference har som tidligere omtalt i LEDA-Nyt udsat konferencen til 2022. Den foregår i Lund den 27.-29. april 2022 og indledes traditionen tro af en uformel sammenkomst aftenen før, altså den 26. april. Tilmelding på <https://www.nordisk-leksikografi.com/konferenser/konferens-lund-2022/>. Og husk at også indsendere af abstracts skal tilmelde sig!

Redaktionen

Slangordbogen i ny version

Slangordbogen – dansk slang og dagligsprog af Torben Christiansen er kommet i en ny og større version. Den nye version indeholder både ny slang og en bredere dækning af slang hos forskellige grupper, fx de helt unge, indvandrere og lystfiskere.

- 27 % flere opslagsord, fx *brorz* (venner), *bollehåndtag* (delle omkring livet), *cringe* (pinlig), *shorta* (politiet), *snitche* (sladre, stikke), *mafia-kiks* (pizza), *roflmao* (bruges om noget sjovt; forkortelse af *rolling on (the) floor laughing my ass off*), *Dobbelt A* (Ålborg), *Hjernemadsen* (Peter Lund Madsen), *Damsinho* (Mikkel Damsgaard).
- 20 % flere udtryk, fx *tale i den store mikrofon* (kaste op i wc), *kunne kickstarte en rumfærge* (have stærke lårmuskler/være fed på lårene), *dobbelt op på nederen* (noget meget dårligt/negativt), *sorry, not sorry* (bruges som kommentar til et udsagn, som er hårdt, men som man står ved), *pis mig i øret* (bruges som udtryk for afvisning).
- Mange nye temaer, fx sms-sprog, indvandrerslang og bilmærker.
- Og mere sørgeligt: emnet vold, fx *en på snotten*, *svinge koteletten*, *smadre*, *håndmad*, *småkage*.
- Ca. 1.200 illustrationer.

Slangordbogen koster 39 kr. og kan downloades fra Apples App Store og Google Play til iPhone, iPad, iPod touch (iOS 11.0+) og Android phone, Android tablet (Android OS 8.0+). Læs mere om ordbogen på dens hjemmeside <https://slangordbogen.com>.

Torben Christiansen

Dansk Navneleksikon er nu tilgængelig

Arkiv for Navneforskning, Københavns Universitet, har i samarbejde med Det Danske Sprog- og Litteraturselskab udviklet det første videnskabeligt baserede online navneleksikon – *Dansk Navneleksikon*. I LEDA-Nyt 72 præsenterede Birgit Eggert & Bo Nissen-Knudsen ordbogen og diskuterede dens principper, og ved at følge linket her kan man læse hvordan ordbogen blev præsenteret ved lanceringen: <https://hum.ku.dk/faknyt/2022/nyt-online-navneleksikon-fortaeller-de-danske-navnes-historie/>.

Asgerd Gudiksen, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, KU

Nordterm proceedings 2021

Nordterm, der er et samarbejdsforum for nordiske terminologiorganisationer, holder hvert andet år en fællesnordisk konference. Nordterm 2021 havde temaet ”Begreppsarbete och informationshantering” og var arrangeret af Terminologicentralen i Finland (TSK) i samarbejde med Helsingfors Universitet. Proceedings fra konferencen er nu tilgængelige på Nordterms hjemmeside: www.nordterm.net/wiki/sv/index.php/Nordterm_22

Ud over artikler indeholder publikationen også rapporter fra Nordterms styregruppe og arbejdsgrupper samt rapporter fra de sprogområder som repræsenteres i Nordterm.

Der er tre bidrag fra danske forskere i publikationen, nemlig Lise Lotte Weilgaard Christensen & Irene Simonsen (Syddansk Universitet): ‘Nabosproglæring for voksne med henblik på integration i arbejdslivet på begge sider af den dansk-tyske grænse’, Morten Grymer Hansen og Susanne Lervad (Centre for Textile Research, Københavns Universitet): ‘Conceptual work and information management of technical textile terminology by Margrethe Hald et al.’ og nyligt afdøde Bodil Nistrup Madsens artikel (Copenhagen Business School): ‘Polyhierarki og ikke-leksikaliserede begreber i terminologiske ontologier’. Æret være Bodils minde.

Susanne Lervad, Center for Tekstiltforskning, KU

Coronapas blev årets ord 2021

Sammen med Klog på Sprog på DR P1 har Dansk Sprognævn kåret *coronapas* som årets ord 2021 – som det ord der bedst karakteriserer 2021. Ordet blev valgt ud fra de mange kandidater der blev indsendt af danskerne. Andre kandidater til årets ord var: *croptop*, *krænkelser*, *landsholdseuforia* og *vaccineskeptiker*. I sidste ende vandt *coronapas* altså og skriver sig dermed ind ved siden af *samfundssind* (2020), *klimatosse* (2019) og *hvidvask* (2018).

Kåringen fandt sted ved en liveudsendelse af Klog på Sprog på Svendborg Gymnasium. [Du kan høre det hele på Klog på Sprogs hjemmeside](#). Juryen bestod af Thomas Hestbæk Andersen (Sprognævnets direktør), Aminata Amanda Corr (kulturjournalist på Berlingske), Henrik Lorentzen (seniorredaktør ved Det Danske Sprog- og Litteraturselskab), Astrid Brandrup Torsting (3. g'er på Svendborg Gymnasium) og Adrian Hughes (vært på Klog på Sprog).

Ida Elisabeth Mørch, Dansk Sprognævn

Nye opslagsord i Retskrivningsordbogen og Nye ord i dansk 1955 til i dag

Den digitale udgave af ordbogen blev opdateret med nye opslagsord i december 2021.

Retskrivningsordbogen (RO) har denne gang fået 201 nye opslagsord, fx [affaldssortere](#), [brikjuice](#), [kanelsnurre](#), [sweatpants](#), [tørshampoo](#) og [uptempo](#).

Og måneden før, i november 2021, blev Sprognævnets ordbog *Nye ord i dansk 1955 til i dag* opdateret med en række nye opslagsord, fx *abesnot*, *affaldsø*, *croptop*,

eksofiktion/exofiktion, helbredsangst, micromanage, rookie, selvtest, ventesorg, vildmarksbad og wakeboard. Desuden er flere ord og udtryk blevet tilbagedateret idet vi er blevet opmærksomme på at de er ældre end først antaget, fx er *the shit* nu blevet tilbagedateret fra 2008 til 2006.

Ida Elisabeth Mørch, Dansk Sprognævn

SPROGENSE afholdes i 2022 d. 16. og 17. september

Sprogense er en ny sprogfestival i Bogense, hvor alle er velkomne. Det er en involverende, interaktiv og folkelig event med en bred målgruppe, og hvor sproget er omdrejningspunktet. Sprogense blev afholdt første gang i september 2021 med temaet ”Sprogets udvikling”. Bag festivalen står Dansk Sprognævn og Nordfyns Erhverv og Turisme, og nu er planlægningen af dette års festival i gang. Hold øje med hvad der kommer på programmet på <https://www.sprogense.dk>.

Ida Elisabeth Mørch, Dansk Sprognævn

EURALEX 2022

Den 20. EURALEX-konference finder sted den 12.–16. juli 2022 i Mannheim under mottoet “Dictionaries and Society”. Konferencen arrangeres af Lexik, Leibniz-Institut für Deutsche Sprache (IDS) – en førende leksikografisk institution (<https://www.ids-mannheim.de/lexik/>). Læs mere om konferencen på hjemmesiden: <https://euralex2022.ids-mannheim.de/>.

Redaktionen

